

— Poznato je da u Francuskoj pesnik postaje poznat u poznjim godinama, pošto objavi nekoliko knjiga pesama. Vi ste urednik časopisa koji je posvećen isključivo poeziji. U kojoj meri Vaš časopis skreće pažnju publike na mlade ili još neafirmisane pesnike?

— Nije baš sasvim tačno da pesnik u Francuskoj može postati poznat tek u poznjim godinama. Uzeću za primer Marka Alena, koji je skrenuo pažnju na sebe u 18. ili 19. godini. I Dominik Tron biće poznat sa svojih 17 godina, zahvaljujući progresivnom listu *Les Lettres Francaises* Luja Aragona i Elze Triole. No, to su samo retki i srećni izuzeci. Većina mladih pesnika ne nalazi izdavača ili, ako ih i nadu, izdavači traže od njih da pišu romane. Takva sudbina zadesila je i M. Koenen, pesnika koga je dosada jedino naš časopis štampao. Jedna velika izdavačka kuća prihvatiće potom njegov rukopis, ali zahtevaće od njega da napiše knjigu proze, kako bi mogao da sklopi ugovor.

— Mi smo takođe prvi doprineli da publika upozna Lorana Gaspara; on je potom objavljen kod *Flammariona* i dobio nagradu GIJOM APOLINER. Ima i drugih pesnika od kojih neki više nisu mlađi, koji nisu imali kontakta s publikom, baš zato što nisu imali mogućnosti da se suoče s njom: treba imati na umu da nema nijednog velikog literarnog časopisa koji je posvećen samo poeziji. Za poeziju oni ostavljaju malo prostora. Uostalom, to je njihovo pravo, jer to su časopisi za književnost, a ne za poeziju. Što se tiče časopisa za poeziju, za čistu poeziju, oni se rastaraju skoro tajno, van kruga distribucije štampe. Ti časopisi objavljaju i ogledi i komentare o poeziji i pesnicima. U pokušaju da se suprotstavi toj tendenciji, koja je, mislim, negativna, METAMORPHOSES objavljuju pesme bez komentara; kritika poezije ima sekundarno mesto.

— Časopis prodajemo na tržištu pariske štampe. Gde bi, inače, neobavešten čitalac bio u prilici da se sretne s poezijom, čitalac koji sebe još ne poznaće kao čitaoca poezije, ako ne tu, gde kupuje ili može kupiti ono što će čitati.

— Kako objašnjavate situaciju da se u Francuskoj danas malo čita poezija? U vašem članku (*METAMORPHOSES*, broj 6/68) vi zborog toga krivite kritičare i profesore. Postoje li i drugi razlozi?

— Mislim da sam već delimično odgovorio na vaše pitanje: čitalac koji se ne sreće s poezijom u svom svakodnevnom delanju, nema naročitih razloga da se trudi da bi našao ono čije postojanje, a još manje bogatstvo, ni ne sluti. Mogući čitalac hoda na izvrima nafta i nad rudnicima dijamanta, ali on ne zna da ih prepozna i nema sredstava da ih otkriva. Jeden primer: poslednja pesma u velikotražnoj štampi objavljena je u sportskom listu *L'Auto* još 1936, kada su Nengeser i Koli preleteli Atlantik! Otada ništa. Ipak, jedan provincijski list objavio je ove godine nekoliko pesama, no ovoga puta razlozi za to su van poezije — bila je u pitanju opklađa!

— Setite se: u vreme Remboa, Verlen je pokatka nosio pesme listu *Le Gaulois* (*Le Figaro* onog vremena) koji ga nije samo objavljivao, već mu svaku pesmu plaćao 100 sua. *Le Gaulois* je imao tiraž današnjeg *France-Soira* — milion primeraka. Obraćao se široj publici zemlje koja je imala 35 miliona stanovnika, čija je jedna dobra trećina bila skoro nepismena. Nas danas ima 50 miliona. Škola je obavezna do 16. godine. Ja ne znam da li *France-Soir* objavljuje poeziju, niti *L'Humanité*; nije reč o njihovom političkom uverenju (namerno navodim liste sasvim različitih gledišta), niti o njihovom shvatajućem kulturom.

— Spominjete moj članak u kojem zamjeram kritičarima i metodama škole; naravno, uveren sam da je sve to tako — većina književnih kritičara nisu, niti hoće da budu kritičari poezije. Knjige koje dobijaju na prikaz i ne otvaraju. Daju ih, kad su za to raspoloženi i kad imaju vremena, specijalizovanim kritičarima onih listova koji nemaju re-

ima ginacija je uvek na vlasti

Razgovor sa Oljem Ibrahimovom,* urednikom francuskog časopisa za poeziju *METAMORPHOSES*

dovnu kulturnu hroniku i time se krug zatvara. U tim listovima, koji se ipak prave za intelektualce, prikazi poezije se publikuju posebno od književnosti i njima je posvećeno malo prostora. Šta radi neobavešten čitalac u svakodnevnoj žurbi? Nezainteresovan prelazi preko naslova...

— Taj zatvoren krug počinje još u školi, gde se posvećuje više pažnje recitacijama nego poeziji. Ne zbog loše volje, nego zbog zbrke vrednosti: koliko Lafontenovih basni protiv pesama Vijiona i Ronsara? Da, Lafonten je takođe pesnik, ali, po mom mišljenju, on je najpre priopovedač u stihovima, rimovani priopovedač. Mnogo je lakše objasniti, nego osetiti. Šta reći o pesmi V. Igoa *Oceano noz* koju je Igo pisao sa lakoćom genija i činjenici da daci u eposi atomskih podmornica i raketa još uvek mucaju. Sasvim se zaboravlja da je autor *Kontemplacija* jedan neiscrpljan izvor prave poezije. Smilujte se na V. Igoa, prestanite da ga osuđujete da je autor samo pesme *Oceano noz* i *Usnulog Boza*! Tu počinje zaborav poezije, u školi, gde bi dete trebalo da se probudi za poeziju. Kome zameriti? Nastavnici su i sami bili tako formirani...

— Neću insistirati na ostalim razlozima, oni su slični razlozima nezainteresovanosti za čitanje u drugim zemljama velike potrošnje; reći ću samo toliko da ono što šteti čitaocu uposte, još više šteti poeziji.

— Izvanredno sredstvo za sticanje poetske kulture mogla bi biti televizija, samo kad bi se ukinule neke toliko banalne emisije lažnog avangardizma s težnjom da se po svaku cenu bude moderan, posvećene poeziji. Koga optužiti? Urednike emisija? I oni su bili tako formirani...

— Na jednom nedavnom seminaru o poeziji, koji je organizovala ORTF, jedna studentkinja je rekla da profesor književnosti na Filozofском fakultetu u Dižonu nikad ne govori o Elijiju, niti o drugim savremenim pesnicima. Nikad mu ga nisu predaval! Na tom seminaru neki su predlagali da se počne sa učenjem savremenih pesnika, a ne stare književnosti. Apolinerov jezik nam je bližeg Roman de Renar ili *Gesta o Rolandu*. No, nije predloženo da se taj eksperiment sproveđe u osnovnim školama, nego u razredima koji se spremaju za upis u više škole. Ali to je stara priča. Takvi pokušaji retko su mogli dugo egzistirati.

— Šta bi bilo potrebno da se takvo stanje popravi?

— Odgovor na ovo pitanje u vezi je s pretvodnim: nek se nudi poezija, nek se nudi poezija. Svegde, svegde. U listovima koje ljudi čitaju svakog dana, na radiju, u emisijama koje služi veliki broj ljudi, između dve ploče pop-muzike. Na televiziji treba menjati emisije, ukinuti monopol jednog i pružiti mogućnost i drugim producentima da se iskažu. Bilo bi čak dobro da se pronađe jedan audiovizuelni izraz kao što se traži stvaranje jednog radiofonskog ili televizijskog teatra koji se razlikuje od filma i pozorišnih komada.

— Ako je moguće, recite nam šta karakteriše sadašnji trenutak francuske poezije?

— Sadašnja francuska poezija vari, ona vari nadrealizam. Neko ko ima 35 godina reči će vam da je „napravio“ dadu i nadrealizam. Vremenski, to je nemoguće, ali on uređuje jedan časopis... Lakše je praviti dadu 1967. nego 1917. Nedavno su urednici jednog časopisa objavili seriju članaka o poeziji u kojima je Filip Solers tražio od čitalaca da razmišljaju o jeziku i eksperimentima A. Bretona. Ja to nazivam varenjem. I danas ima pristalica nadrealizma, kao što je bilo pristalica romantizma pola veka posle čuvene premijere Igoovog *Ernanija*. Lično, veoma poštujem A. Bretona; svojevremeno, jedini mi je dao podršku u mom radu, ali da li zbog toga moram da svojatam nadrealizam i opet pravim, kao nove, odavno učinjene eksperimente. To bi bila najveća povreda uspomena na Bretona koji je bio pronalazač. Tu povredu neki imitatori vrše nekažnivo, svakog dana, igrajući se avantgarde. To kažem uz opasnost da vas šokiram, jer poezija (i francuska i evropska i američka) mora biti poezija neprihvatanja, odbijanja nadrealizma, poezija rekonstrukcije, nove figuracije rečju...

— Majski i junske događaji bili su isto toliko poetski koliko i politički, bar u Latinском kvartu. Ali, pazite, ma kakve bile vaše simpatije, treba reći da je, uzimajući u obzir jezik i poeziju, „majška revolucija“ posledica nadrealizma i dade. *Imaginacija užima vlast*: to je vreme od 1917—1925. Kao što je revolucija 1848. bila, ako uzmemo u obzir jezik, posledica *Ernanija*. Pesnik gleda napred, dalje, njegova revolucija će se rasplasati na ulicama nakon mnogo godina od pojave njegovog dela. Uostalom, imaginacija nije užela vlast... Za mene, ona je uvek na vlasti. U srcu čoveka koji se ne odriće svog „tereta bitisanja“...

— Možete li nam reći kakav je put mtađog francuskog pesnika do afirmacije?

— Mladom pesniku nije potrebno samo da se nade u „krugu izabranih“, onih koji raspolau novcem i svim drugim mogućnostima; njemu je potrebno, kao što sam već rekao, i da „napravi“ roman, zato što publika, kažu izdavači, voli da čita romane; tako govore već 20 godina. Publika ni ne namerava da

se suprotstavlja toj koncepciji *marketinga*²⁾, jer su joj rekli i ponovili da treba da čita romane. Najčešći teškoću pesniku od vrednosti predstavlja hrabrost da kaže: „Ja sam pesnik, pišite sami vaš romane“. Ako to ne uradi, ma kako bio primljen njegov roman, on će ceo svoj život oplakivati što nema vremena koje bi posvetio poeziji. Poznajem dvatristi romanopisca, urednika raznih edicija, koji žive u toj nostalgiji. Ja ih objavljujem u našem časopisu. Mogu li išta više da učinim za „bogate“? Jer imat i drugih pesnika koji rade (kao nastavnici, policaci, da!, lekarji); najviše vremena i sredstava oni posvećuju poeziji, njihov poziv ih manje okupira nego „pisce“ „ruke sa perom“ koje je osudio Rembo... Ali gde je pesnik Radnik?

— Nabrojte nam nekoliko mlađih pesnika u koje polazeće najviše nade.

— Spomenuo bih najpre Žana-Filipa Salabreja, za koga je postojanje poezije važnije nego život reći; Žana L'Anselma koji je ostavio obale nagrade APOLINER i popularnu i socijalnu poeziju, da bi se posvetio pop-artu, pod uticajem slikara Dibifea; Lorana Gaspara koji se odmah našao na raskrsnici gde inspiracija susreće i rešava probleme jezika; Žanin Mito, koja je, raspeta između svetova Elizjara i Rene Šara, predata jednoj čistoti kojoj je strana svaka ezoteričnost; spomenuo bih potom, zajedno, Bernara Žurdana i Sarla Buržua, koji nikada nisu izgubili kontakt sa svakidašnjim svetom, sa zemaljskim divljenjem i poukama prirode i stvari, iako su one tragicne; pa Žan-Klod Ibera, sina muzičara koji napušta laku muziku reći u potrazi za jednom uvek potrebnom i dubokom ravnotežom; Roberta Rovinija koji nas je suviše rano ostavio, prevodioca Helderlina i Trakla, za koga je život bio neprekidna borba protiv smrti, koji se odrekao veštackih rajeva briljantnog jezika, da bi se uzdigao do dubokog poznavanja sebe i čoveka.

Od najmladih treba spomenuti Fransoaz Han i njen lucidan i topal lirizam, Engleskinju Lidi Datas, koja ima tek 18 godina i piše direktno na francuskom, jednim smelim jezikom; Mario Mersjea, inače slikara koji istražuje jedan čudan svet; Marsela Koena, za koga ipak verujem da će naći put drevnih pustinjskih karavana; Žorža Dranoa, upornog u potrazi polumraka jedne ruke koja se budi; Alenu Dio, čija je poezija izraz svakodnevnog života i potrebe; Bernara Mazo, koji ne mobiliše reči, nego osluškuje šum krvii; Zerara Klerija, za koga je život revolucionarna borba najpre protiv sebe. Spomenuo još Lidi Šantrel koja je u tradiciji jedne topale ženske poezije živih vizija; Veru Feder, koja je došla iz radiofonske dramaturgije; Numu Sudala koji je pod uticajem Žorža Ribmon-Desensa; Klodu Vajama i njegov neposredan i istinit lirizam...

— U svakom slučaju, nisam bio iscrpan. Govorio sam samo o onim imenima koja dobro poznajem. Ako sam prema nekim bio nepravedan, to mi ne treba upisati u zlo, u pitanju je samo zaborav.

— Budući da i Vi pišete poeziju, recite nam nekoliko reči o vašim iskustvima?

— Moje lično iskustvo? Ono je jednostavno: našao sam jednog malog izdavača (Rene Ružirija) koji ne mari za književni *marketing*. Mi izdajemo METAMORPHOSES, mi postojimo, poznati smo, jer nas najmanje tri ili četiri osobe na svetu čitaju, postojimo samo za jednog ili dva pesnika u Moskvi, Bukureštu, Beogradu, Njujorku. To je mnogo. Inače, ne mislim toliko na dugu „uzdržljivu čutnju“ o kojoj govorи Pjer Emanuel, koliko na nekontrolisanu eksploziju čutnje...

MIREJ ROBEN-TOMIC

Pariz, 11. XI 1968.

* Olieg Ibrahimov je Rus, naturalizovan Francuz — piše na francuskom. Autor je nekoliko zbirki pesama i urednik časopisa za poeziju METAMORPHOSES. Rođen je 1926. u Turskoj. Radi kao lekar u okolini Pariza.

²⁾ Jedna od parola pariskih studenata.

³⁾ Ispitivanje tržišta.

janez kocijančić

il' cvetni dan il' jezni san

■ ■

Burna noć iskoni bolnom
škripom škura šapuša.
Sam kao nigda be'h.
Buktinja me čovekovog obuzimaše
nespokoja. Za stub njega porivom
privrženog svezan, kao heretik,
zlostavljan, pogrdan' zusut,
noći vekova prepričen, dalek,
pitah! Gde je moj cvetni
dan? Kuda brodiš moja zvezdo?
A mrle staze argonauta
mi čutnjom odvračahu. I
sponzah: Obistiniće se il' cvetni
dan il' jezni san!

GOSPA OD ŠKRPJELA

ostrvce iz pene se rađa
likom na alabasternu
afroditu velmoške kćeri
s mehurićem zadušne crkve
na zatišju dlana
što il u krunici dna
kad se rasklopi il u
školjci zaliva počiva

■ ■
Iznova se, svečano, jutro proteže.
Ustajem. Čeka odrina zelena.
Zagledan u sinjilo mora
da stih moj
se olakšava, ništeć'
olovne reči, i zari,

pitam:
Korsari!
Kalafati!
Duhovnici!
Kažite, daleki, gde
sviće slaza moja?
Budi li je grč zvezdani
il' prekrćuje dah ponorni?

ERMIONA

Sve će, kao runasti oblaci,
nebom moje jave minuti.
Ali, na njemu, kao
nepokretna luna, ostaćeš ti.

ODVIŠE JE TEŠKOVE...

Odviše je teškobe
s okom sjedinjeno i u
gorka budenja magla sipi —
da bi i stih, sam, iz svetlih
časova kad postaje, plimom iskonskog gneva
[razgoniti]

mogao svu nevericu i pad
koje drhavo čelo zgrće.

MORILI ME...

Morili me,
za škure peraške noći,
nemiri kršni i česti.
Rojila ih, roditelj im,
nemoć stiha pred
belinom kože, te, studene.

DA L' IČIJOJ STRASTI JEZNANA...

Da l' ičijoj strasti je znana
golema reč,
ta, koja predočiti može
dubine spajanja
klonuća obraza i vreline slabina.

More si, mahnilo, a
ja, bespomoćan, karavela,
na njemu, sam, krhka.

Lepotice,
pogleda kestenove boje,
pristaješ li
nago tvoje poprsje
da, istureno do na
vrh pramca, mesto pulene,
brod moj štit kroz noć.

Prevaličemo beskraje,
vrhove, grimizne kao
cvet nara, tvojih dojki
obuzdati
hrid morska il'
zaglušni fijuk nepogode
može li, zar.

SAMO ONAJ KOJI JE GLEDAO...

Samo onaj koji je gledao
kako, ponad Perastu,
sunce, zalazeći, nebo orumeni
oseliti može kako mi je
bilo kad me, ni danas,
na rivi čekala nije.

ODRASTALI SMO OSENČENI OBELISCIMA...

Odrastali smo osenčeni obeliscima.
Vidokruzi naši orošlošću
optočeni behu.
Slojeve reči, mnoge i mnoge,
odigrati smo morali,
tražeći smenu u večnoj drami,
da bi definjstvo
novog zraka sagledati mogli.
Gde su krovoprolaća jeknula —
tu, nek', sad, zaognuti parkovima,
kentauri ljubavnika procvećaju.